

Załącznik do Regulaminu Regionalnej Odznaki Krajoznawczej PTTK „Twierdza Boyen”

Twierdza Boyen wzniesiona w latach 1844-1856 jest doskonale zachowanym przykładem pruskiej szkoły fortyfikacyjnej. Położona na zachód od Giżycka, na wąskim przesmyku pomiędzy dużymi jeziorami Niegocin i Kisajno, stanowiła główne ogniwo w łańcuchu umocnień zamykających od wschodu dostęp na teren państwa pruskiego. Zbudowana została na obszarze liczącym ok. 100 ha i stanowiła bardzo ważny obiekt strategiczny Prus Wschodnich. Do twierdzy prowadzą dwie drogi od strony Giżycka i Kętrzyna oraz cztery bramy wjazdowe: dwie główne Giżycka, Kętrzyńska, pomocnicze specjalnego przeznaczenia Wodna (wyposażona w podnoszony most zwodzony), Prochowa (obok dzisiejszego amfiteatru). Twierdza otoczona jest kamienno-ceglanym murem o długości 2303 m. z wewnętrzną powierzchnią 100 ha. Narożniki muru skazamatowano tworząc małe przykryte ziemią schrony dla żołnierzy. Fosa otaczająca twierdzę była sucha i od strony przeciwskarp opatrzona kratą forteczną. Doskonale zachowane formy ziemne – wały, skarpy, pochylnie i place ćwiczeń czynią całość doskonale broniącą przed nieprzyjacielem.

Stan zachowania substancji zabytkowej twierdzy, schrony i budynki, ocenia się na poziomie dobrym. Potwierdza to, że Twierdza Boyen należy do najlepiej zachowanych XIX w. założeń obronnych w Polsce. Pomysł wybudowania twierdzy zrodził się w wyniku doświadczeń wojen napoleońskich, w pismach generałów: von Grolmanna i von Boyena z 1818 r. Jednak dopiero 9 grudnia 1841 r. król Fryderyk Wilhelm IV wydał decyzję o budowie twierdzy w rejonie Giżycka. Lokalizacja została uzgodniona po przeprowadzeniu wizji lokalnej w 1842 r. przez gen. von Grolmanna, von Krausenecka i von Astera.

Budowę rozpoczęto 5 kwietnia 1843 r. od projektu i pierwszych prac ziemnych w rejonie donżonu – niwelacji terenu i kopania studni. Kamień węgielny położono tu 4 września 1844 r. z udziałem władz. Prace projektowe i wstępne rozpoczęte przez gen. Astera zostały zakończone w 1846 r. projektem mjr. Westphala. 24 grudnia 1846 r. król Fryderyk nadał jej nazwę FESTE BOYEN (Twierdza Boyen). Trzy bastiony otrzymały imiona generała von Boyena – LEOPOLD, LUDWIK, HERMAN, a pozostałe trzy RECHT (PRAWO), SCHWERT (MIECZ), LICHT (ŚWIATŁO) – od rodowego hasła generała. Układ ten wynikał z projektu budowy, który zakładał wzniesienie twierdzy na planie wieloboku zbliżonego do sześcioramiennej gwiazdy z sześcioma frontami obronnymi. Budowę obiektów murowanych rozpoczęto w 1847 r. i prowadzono do końca 1853 r. Jednocześnie budowano zaplecze twierdzy jak i koszary, spichlerze, magazyny prochowe, drogi wewnętrzne pod wałami oraz pozostałe obiekty ziemne. Powstało więc ogromne dzieło militarne ziemno-murowane, które tworzą: wysoki wał oddzielony od fosy murem kamienno-ceglanym z ryglowymi strzelnicami karabinowymi (tzw. mur Carnota) oraz przedwał z kratą forteczną.

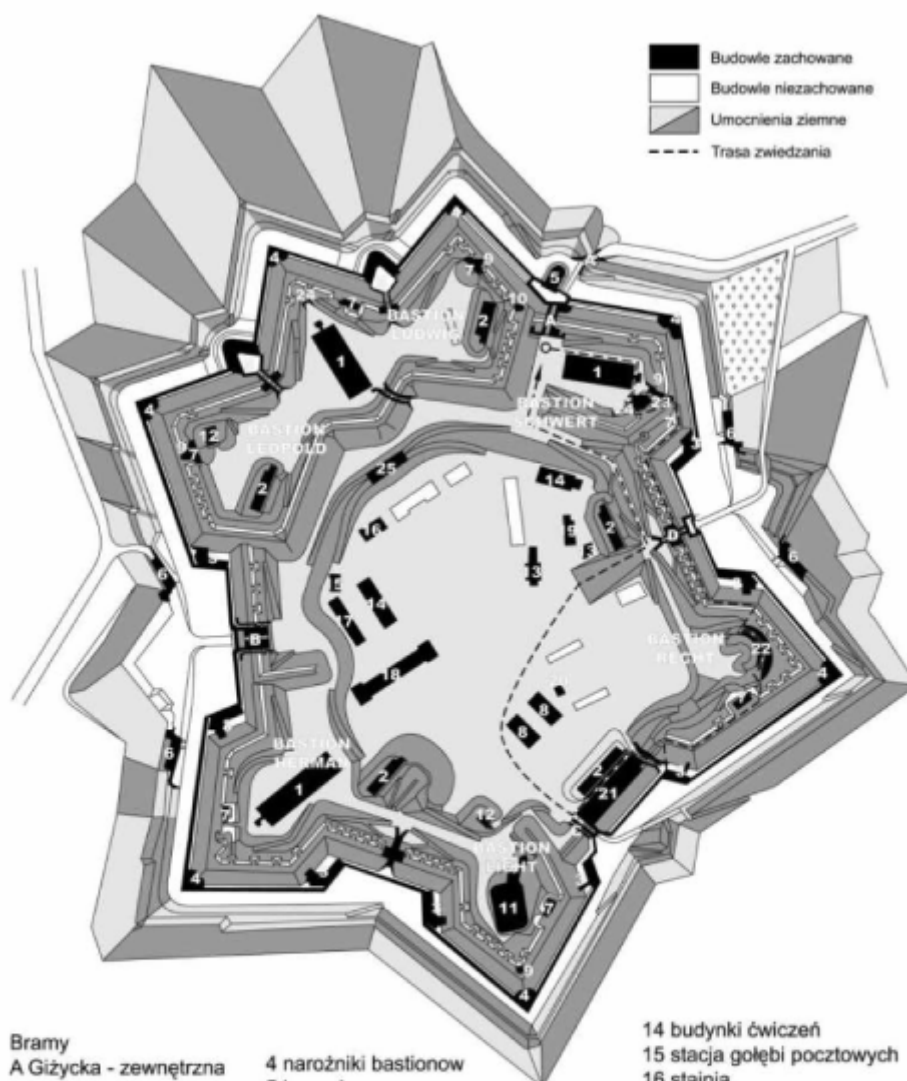
Twierdza posiada cztery bramy: Kętrzyńską, Giżycką, Prochową i Wodną (z mostem zwodzonym), przed którą do 1868 r. była przystań wodna. Rok 1855 przyjmowany jest za datę ukończenia budowy, lecz należy pamiętać, że twierdza musiała być unowocześniana w miarę rozwoju techniki wojennej. Tak więc w 1908 r. przeprowadzono na jej terenie liczne modernizacje m.in. działa starego kalibru wymieniono na 100 i 150 mm haubice, na wale głównym zainstalowano 90 mm działa i 37 mm działka szybkostrzelne. Ponadto stopniowo powstawał arsenał i laboratorium prochowe, schrony koszarowe, budynki ćwiczeń, stacja gołębi pocztowych oraz 23 inne budynki. Gdy w 1868 r. Giżycko otrzymało połączenie kolejowe zasypano przystań przy bramie Wodnej, do której podciągnięto nasyp i ułożono tor kolejowy.

Podczas I wojny światowej twierdza dała świadectwo swego strategicznego znaczenia. 26 sierpnia 1914 r. na przedpolach twierdzy doszło do półtoragodzinnego ostrego starcia pomiędzy Rosjanami a Niemcami, a dnia kolejnego komendant obleganej twierdzy płk Busse odrzucił żądanie poddania się. Powtórny atak na tę budowlę w lutym 1945 r. został odparty, a wojska rosyjskie zostały zmuszone do wycofania się.

W 1939 r. Garnizon Giżycki w składzie: 605 dywizja do zadań specjalnych, 23 dyw. piechoty oraz 10 brygada cyklistów, wszedł w skład grupy Armii „Nord” (Północ) i pod wodzą gen. Heinza Guderiana wzięła udział w walkach m.in. pod Wizną. Zimą 1945 r. wojska III Frontu Białoruskiego obeszły Giżycko, a broniąca twierdzy IV Armia gen. Hossbacha została okrążona i zmuszona do poddania się. Twierdza została oddana bez żadnego wystrzału!

Po wojnie aż do 1957 r. zajęta była przez Wojsko Polskie, a następnie przekazana została władzom cywilnym. Na jej obszarze powstały liczne jednostki przemysłu spożywczego, takie jak ferma dla kur, dojrzewalnia serów, magazyny zbożowe (dziś już nieistniejące). Obecnie teren twierdzy poprzecinany jest licznymi oznakowanymi ścieżkami spacerowymi. Znajduje się tu schronisko młodzieżowe dla ok. 200 osób, jak również działa tu Towarzystwo Miłośników Twierdzy Boyen. Co roku, w okresie letnim, na terenie amfiteatru znajdującego się obok bramy Prochowej, odbywają się liczne imprezy połączone z koncertami.

Obiekty, które należy zwiedzić, w celu przyznania odznaki, są wymienione pod planem twierdzy od „A” do „D” oraz od 1 do 25.

Bramy
A Giżycka - zewnętrzna
A Giżycka - wewnętrzna
B Kętrzyńska
C Wodna
D Prochowa

Budowle

1 koszarowce
2 schrony koszarowe
3 kojce artyleryjsk

4 narożniki bastionów
5 kaponiere
6 kaponiere rawelinowe
7 schrony pogotowia
8 spichlerze
9 stanowiska obserwacyjne
10 stanowisko peryskopu
11 magazyn prochowy
12 magazyny amunicyjne
13 szopy na pojazdy

14 budynki ćwiczeń
15 stacja gołębi pocztowych
16 stajnia
17 warsztat artyleryjski
18 arsenał
19 warsztat zbrojmistrza
20 budynek administracyjny
21 piekarnia
22 laboratorium prochowe
23 warsztat amunicyjny
24 latryny
25 schron magazynowy